

De poortwachters van de staatsveiligheid:

een inkijk in het veiligheidsonderzoek

Inleiding: Meer dan een formaliteit

Achter de schermen van een goed functionerende rechtsstaat schuilt een cruciaal maar vaak onzichtbaar proces: het veiligheidsonderzoek. Deze screening, uitgevoerd door de Veiligheidsdienst Aruba (de Dienst), vormt de sleutel tot het verkrijgen van een Verklaring van Geen Bezwaar (VGB) – een essentiële voorwaarde om een vertrouwensfunctie te mogen bekleden.

Sinds 1988 vervult de Dienst haar rol als poortwachter van de staatsveiligheid. Juist nu, nu het maatschappelijk debat wordt gevoed door kritische geluiden in de media over het nut en de rechtmatigheid van veiligheidsonderzoeken, is het belangrijk om uit te leggen waarom deze onderzoeken noodzakelijk zijn, hoe ze plaatsvinden en wat eronder verstaan wordt. De Dienst draagt bij aan dit debat en stelt zich hierbij transparant op: onze zienswijze is helder, onze taak is wettelijk verankerd, en onze missie is het beschermen van wat ons allemaal dierbaar is namelijk: de veiligheid van Aruba.

Geschiedenis: van politieke appendix naar onafhankelijke dienst

De Dienst vindt haar oorsprong in 1986. Destijds ressorteerde de Dienst onder de paraplu van de Korps Politie Aruba en opereerde vanuit een sober kantoortje waar zich nu de Renaissance Mall bevindt.

Bij Landsbesluit Veiligheidsdienst (AB 1988 No. 78) werd de Dienst zelfstandig en kreeg de bevoegdheid om veiligheidsonderzoeken uit te voeren naar (kandidaat)vertrouwensfunctionarissen.

Artikel 3, lid 1 sub b, bepaalde dat:

"de Dienst op verzoek van de minister van Algemene Zaken veiligheidsonderzoeken verricht ter zake van de vervulling van functies, welke bij landsbesluit als vertrouwensfunctie zijn aangewezen, alsmede van die functies in het bedrijfsleven [...] die de mogelijkheid bieden de veiligheid of andere gewichtige belangen van Aruba te schaden."

In 2002 werd de Dienst officieel een civiele inlichtingen- en veiligheidsdienst. De bevoegdheid tot het verrichten van veiligheidsonderzoeken kreeg een stevig juridisch fundament in artikel 3,

lid 2 sub b en artikel 15 e.v. van de Landsverordening Veiligheidsdienst Aruba (AB 2002 No. 115).

De procedures werden verder uitgewerkt in het Landsbesluit aanwijzing vertrouwensfuncties en veiligheidsonderzoeken (AB 2006 No. 14), waarin een limitatieve lijst van vertrouwensfuncties is opgenomen. De Landsverordening Veiligheidsdienst Aruba en het Landsbesluit aanwijzing vertrouwensfuncties en veiligheidsonderzoeken bepalen dat kandidaten voor deze functies eerst door de Dienst moeten worden onderzocht alvorens zij een vertrouwensfunctie mogen bekleden.

Wat is een vertrouwensfunctie?

Een vertrouwensfunctie is veel meer dan een gewone baan. Deze functies – zoals gedefinieerd in het eerdergenoemde landsverordening – worden vervuld binnen sleutelposities in de overheid of het bedrijfsleven, waar toegang tot staatsgeheimen, kwetsbare systemen of invloed op vitale processen bestaat.

Een veiligheidsonderzoek brengt in kaart of een kandidaat mogelijk kwetsbaar is voor risico's zoals chantage, belangenverstrengeling, integriteitschendingen of andere gedragingen die de staatsveiligheid kunnen schaden. Verwacht mag worden dat er vragen worden gesteld over werk, financiën, relaties, vriendschappen en reizen. Kortom, het bredere plaatje van iemands leven.

Een vertrouwensfunctie wordt aangewezen als:

- de functie structureel met staatsgeheimen werkt;
- integriteitsschendingen door de functionaris de staatsveiligheid kunnen raken;
- de functie van vitaal belang is voor de instandhouding van het maatschappelijk leven.

Het veiligheidsonderzoek: feiten en aanpak

Een veiligheidsonderzoek is géén geheimzinnige operatie met taps en schaduwen. De Dienst opereert strikt binnen wettelijke kaders. Zonder bijzondere bevoegdheden zoals het aftappen van telefoons. De kracht van het onderzoek ligt in de zorgvuldigheid van de werkwijze en daarmee gepaard gaande discretie.

De informatie komt uit drie bronnen: de betrokkene zelf, bestaande gegevensbestanden, en gesprekken met personen uit diens omgeving. Alles gebeurt volgens een helder en gestandaardiseerd proces, vastgelegd in een handboek met vaste proces formulieren.

Een cruciaal kenmerk is de scheiding van rollen binnen het onderzoeksteam: de onderzoeker die de gesprekken voert, is niet degene die uiteindelijk tot beoordeling overgaat. Zo wordt objectiviteit gewaarborgd en wordt tunnelvisie vermeden.

Beoordelingskader: ruimte voor zorgvuldige afweging

Bij het beoordelen of iemand geschikt is voor een vertrouwensfunctie staat zorgvuldigheid voorop. De Dienst beschikt over beoordelingsruimte. Dat betekent dat niet alleen naar feiten wordt gekeken, maar ook naar de context, de omstandigheden én het totaalbeeld van iemands gedrag en achtergrond.

Er wordt zorgvuldig gewogen of er voldoende vertrouwen aanwezig is dat de betrokkene onder alle omstandigheden zijn of haar functie op een loyale, integere en veilige manier zal uitvoeren. Daarbij worden niet alleen recente feiten meegewogen, maar ook gedragingen uit het verleden, in principe over een periode van tien jaar.

De beoordeling is maatwerk. Zo kunnen persoonlijke omstandigheden, levenskeuzes of specifieke risico's per situatie verschillen. Ook wordt er rekening gehouden met de zwaarte van de functie waarvoor de screening plaatsvindt. Om dit te structureren, werkt de Dienst met screeningsniveaus – A, B en C – afhankelijk van de aard en het belang van de functie.

Het doel is helder: risico's voor de staatsveiligheid of andere vitale belangen van Aruba zoveel mogelijk voorkomen met inachtneming van de persoonlijke omstandigheden van de betrokkene. Juist deze balans maakt het veiligheidsonderzoek tot een krachtig en eerlijk instrument.

Toezicht op de Dienst: rechtmatigheid en transparantie

Een inlichtingen- en veiligheidsdienst heeft over het algemeen verregaande bevoegdheden die mogelijk een inbreuk kunnen maken in de persoonlijke levenssfeer van burgers. In een democratische rechtsstaat zoals Aruba is een dergelijk inbreuk slechts toegestaan indien deze diensten voldoende en effectief worden gecontroleerd. De Landsverordening Veiligheidsdienst Aruba voorziet in deze voorwaarde door een Commissie van Toezicht betreffende de Veiligheidsdienst Aruba (de Commissie) in het leven te roepen. De Commissie balanceert enerzijds de bevoegdheden van de Dienst en anderzijds de fundamentele rechten van Arubaanse burgers door te toetsen of de Dienst de aan haar geattribueerde bevoegdheden rechtmatig uitoefent.

Mocht een VGB worden geweigerd of ingetrokken, dan heeft de betrokkene het recht om bezwaar aan te tekenen bij de Commissie van Toezicht betreffende de Veiligheidsdienst Aruba. Deze onafhankelijke commissie hoort de betrokkene en adviseert de Minister van Algemene Zaken. Deze kan besluiten de beschikking te handhaven of te herzien. Indien men zich niet kan vinden in het oordeel van de Minister, staat voor betrokkene beroep bij de rechter open.

De Commissie ziet ook toe op de bredere taakuitvoering van de Dienst en onderzoekt op reguliere basis of wet- en regelgeving correct wordt nageleefd. In Onderzoeksrapport 7, dat recent werd gepubliceerd, staat specifiek het veiligheidsonderzoek centraal. Wij nodigen u uit om dit rapport via onze website in te zien. Ook bestaat er de mogelijkheid om klacht te doen bij de Commissie indien men van mening is dat de Dienst jegens hem of haar onrechtmatig heeft gehandeld.

Kustwacht en veiligheidsonderzoek: een nuance in regelgeving

De uitvoering van veiligheidsonderzoeken bij kustwachtpersoneel heeft recent tot vragen geleid. De kern van het debat ligt in een subtiele, maar belangrijke nuance in de regelgeving. Anders dan veel andere functies binnen de overheid, zijn functies bij de Kustwacht niet expliciet opgenomen in de lijst van vertrouwensfuncties zoals vastgesteld in het Landsbesluit aanwijzing vertrouwensfuncties en veiligheidsonderzoeken.

Toch was er al sinds 2000 een aparte wettelijke grondslag voor het uitvoeren van veiligheidsonderzoeken bij kustwachtpersoneel, namelijk in het Landsverordening bijzondere rechtspositionele bepalingen Kustwachtpersoneel (AB 2000 no. 16) en Rechtspositiebesluit Kustwachtpersoneel (AB 2002 no. 61). Deze regeling, die voorafgaat aan de Landsverordening Veiligheidsdienst Aruba, voorziet in een verplicht veiligheidsonderzoek bij aanstelling als kustwachter. Zelfs de wetgever ging er bij de totstandkoming van de Landsverordening Veiligheidsdienst Aruba van uit dat alle functies bij de Kustwacht reeds als vertrouwensfunctie waren aangewezen. Immers, in de toelichting op de Landsverordening Veiligheidsdienst Aruba uit 2002 staat:

“Vertrouwensfuncties zullen in het algemeen functies bij de overheid zijn. [...] Alle functies bij de Kustwacht van de Nederlandse Antillen en Aruba zijn overigens bij landsverordening reeds als zodanig aangewezen; vide de Landsverordening bijzondere rechtspositionele bepalingen Kustwachtpersoneel (AB 2000 no. 16).”

Bij het opstellen van het Landsbesluit aanwijzing vertrouwensfuncties en veiligheidsonderzoeken in 2006 heeft de wetgever ervoor gekozen de kustwachtfuncties buiten die algemene regeling te houden, zoals ook bevestigd wordt in de toelichting bij het besluit:

“In de lijst van vertrouwensfuncties zijn niet opgenomen de functies bij de Kustwacht. Voor het personeel van de Kustwacht bestaat een zelfstandige regeling inzake instelling van veiligheidsonderzoeken. Deze regeling is neergelegd in artikel 5 van de Landsverordening bijzondere rechtspositionele bepalingen Kustwachtpersoneel en het daarop gebaseerde artikel 13 van het Rechtspositiebesluit Kustwachtpersoneel. [...] Uit praktische overwegingen is ervoor gekozen om deze regeling te handhaven en dus niet in de algemene regeling inzake vertrouwensfuncties en veiligheidsonderzoeken te incorporeren.”

Op basis van deze aparte regeling heeft de Dienst, in het belang van de staatsveiligheid, herhaalonderzoeken uitgevoerd bij kustwachtmedewerkers. Dit gebeurde in de volle overtuiging dat men handelde binnen het geldende wettelijke kader en in lijn met de zorgplicht die bij vertrouwensfuncties hoort.

De Commissie van Toezicht heeft echter geoordeeld dat, vanwege het feit dat kustwachtfuncties niet formeel zijn aangemerkt als vertrouwensfuncties in de algemene regeling, er op dit moment geen juridische basis is voor herhaalonderzoeken. De Dienst respecteert deze conclusie en heeft inmiddels een traject gestart om de wetgeving hierop aan te passen.

De zaak AUA202403431: nuance in de tijd

De zaak AUA202403431 brengt een belangrijk juridisch detail aan het licht, namelijk: de veranderende rol van tijd en overgangsbepalingen binnen het wettelijke kader voor veiligheidsonderzoeken. Tot aan de wetwijziging van 2021 was het voor de minister verplicht om elke drie jaar een hernieuwd veiligheidsonderzoek te laten uitvoeren, zoals bepaald in artikel 17 van de Landsverordening Veiligheidsdienst Aruba (Lv VDA). Na de wijziging in 2021 werd

deze verplichting geflexibiliseerd tot een facultatieve bevoegdheid. Sindsdien kan – in overleg met de werkgever – besloten worden tot een hernieuwd onderzoek elke vijf jaar of een incidenteel onderzoek op basis van gewijzigde omstandigheden.

De betrokkene in deze zaak ontving zijn VGB op 1 december 2020, dus nog onder het oude regime. Toen het nieuwe regime in 2021 van kracht werd, stelde hij dat, vanwege het ontbreken van expliciete overgangsbepalingen, het nieuwe recht onmiddellijk van toepassing was. Volgens betrokkene mocht er dus geen herhaalonderzoek plaatsvinden vóór 1 december 2025. Het onderzoek dat vóór die datum werd ingesteld, beschouwde hij als prematuur en onrechtmatig.

De Dienst had in de overgangsperiode een intern beleid gevoerd waarbij, voor de VGB's die vóór 2021 waren afgegeven, de oude termijn van drie jaar zou worden gehanteerd. Betrokkene achtte dat beleid in strijd met de gewijzigde wet.

Op 4 juni 2025 gaf het Gerecht in Eerste Aanleg van Aruba (het Gerecht) hem hierin gelijk. Zijn beroep werd gegrond verklaard. De beschikking tot intrekking van zijn VGB werd daarbij als onrechtmatig beoordeeld. Wat de rechter echter niet heeft gedaan is een oordeel vellen over mogelijke aanwezige staatsveiligheidsrisico bij het vervullen van een vertrouwensfunctie door betrokkene.

Hoewel de Dienst uiteraard de uitspraak van het Gerecht respecteert en de privacy van betrokkene zal blijven waarborgen heeft zij echter wel **grove integriteitschendingen** zijdens betrokkene geconstateerd. Naar aanleiding hiervan is de Dienst ervan overtuigd dat er nog steeds **onvoldoende waarborgen aanwezig zijn dat betrokkene onder alle omstandigheden zijn plichten als vertrouwensfunctionaris getrouwelijk zal volbrengen.**

Betrokkene heeft in de media meermalen naar het onderzoek van de Commissie van Toezicht verwezen. De Dienst spreekt haar waardering hiervoor uit en verwijst daardoor naar pagina 21 van Onderzoeksrapport 7. De commissie oordeelt hier omtrent de rechtmatigheid van alle geweigerde en ingetrokken VGB's, waaronder ook die van betrokkene.

“Zoals eerder vermeld zijn onderzocht alle zaken waarin een verklaring van geen bewaar is geweigerd of ingetrokken. In die zaken is vastgesteld dat het onderzoek is verlopen conform het toepasselijke procesformulier en dat het procesformulier – en daarmee het onderzoek – zich heeft begeven binnen de door de toepasselijke regelgeving gestelde grenzen. De persoonlijke levenssfeer van betrokkene, informanten en referenten werd telkens gerespecteerd. De beoordeling van de betrouwbaarheid van verkregen informatie werd getoetst volgens de daarvoor intern bestaande methodiek. Van onrechtmatigheid van of bij enig uitgevoerd en door de commissie onderzocht veiligheidsonderzoek is geen sprake geweest.”

Slot: 37 jaar waakzaam

Al 37 jaar waakt de Veiligheidsdienst Aruba over de veiligheid van ons land – discreet, zorgvuldig, en met oog voor de continuïteit van de rechtsstaat. We zijn trots op deze geschiedenis van integriteit, professionaliteit en dienstbaarheid.

We kijken met evenveel vertrouwen en vastberadenheid vooruit naar de volgende 37 jaar, waarin we onze missie plichtsgetrouw conform onze leus blijven vervullen: *Vigilancia, Diligentia, Animus*.